

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

SAYI : 3

YIL : 1989

EVLENMEDE MATURİDİ'YE GÖRE ŞAHİTLİK

Doç. Dr. Ali TOKSARI*

GİRİŞ : Arap dilinde şehâdet kökünden türeyen bazı kelimeler vardır. Bunlardan en önemlileri şahid, teşehhüd, müşahade ve meşhüd lafızlarıdır. Konumuzu teşkil eden şehâdet, sözlükte bir şeyi kesin bilmek, görerek hazır olmak ve yemin manalarına gelmektedir (1). Şehâdet kelimesinin ıstılâhî manası ise, bir kimsenin bir şahısta olan hakkını isbat için şehâdet lafzıyla hakimin huzurunda ve hasmın karşısında vâkî olan doğru ihbardır (2). Şu halde şahitlikten bahsedilebilmesi için, şahidin tanıklığına konu olacak şeyi bizzat görmesi, görme neticesinde bilgi sahibi olması ve bu bilgiyi mahkemede hakim huzurunda haber vermesi gerekmektedir. Mecelle'nin 1683. maddesinde şahitlik şöyle tarif edilmiştir. «Bir kimsenin âhar (başka) kimsede olan hakkını isbat için huzur-u hâkimde ve hasmeynin (tarafların) müvâcehesinde (huzurunda) şehâdet ederim diye haber vermesidir.»

1. MATURİDİ'YE GÖRE AKİDLERDE ŞAHİTLİĞİN ROLÜ

Allah tarafından cemiyet halinde yaşamaya kabiliyetli olarak yaratılan insan, bazı sosyologlar tarafından sosyal bir varlık diye tanımlanmıştır. Din, ahlak, örf ve adet gibi hususların yanında hukuk kuralları da hemen hemen tarihin her döneminde insanlar arasındaki münasebetleri düzenlemiştir. Borçlar hukukunun önemli bir bölümünü teşkil eden akitler, toplumların iktisadi ve sosyal hayatlarına yön veren prensipleri ihtiva ederler. Akid, Türk Borçlar Kanununun birinci maddesinde «iki taraf karşılıklı ve birbirine uygun surette rızalarını beyan ettikleri takdirde akid tamam olur. Rızanın beyanı sarih olabileceği gibi zimmî dahi olabilir.» şeklinde tarif edilmiştir. Şu halde Borçlar Kanunumuzun bu tanımına göre akidden bahsedilebilmesi için, icab ve kabulün

(*) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1. Âsım Efendi, **Kamus Tercümesi**, I/1160.

2. Bilmen, Ö, Nasuhî, **Hukuku İslâmiye Kamusu**, VIII/118.

varlığı yeterlidir. Mecelle'nin 103. maddesinde ise akid Tarafeynin (tarafaların) bir hususu iltizam ve taahhüd etmeleridir ki icab ve kabul irtibatından ibarettir» diye tanımlanmıştır.

Biz burada genelde ve bilhassa Maturidî'ye (333/944) göre akidlerle şehâdet arasında bir ilişki var mıdır? Bir başka deyimle şahitlik akdin bir sıhhat şartı mıdır, yoksa yapılan akdin şartlarına taraflardan birisinin riayetsizliği halinde mağdur olan tarafın başvurabileceği bir isbat vasıtası mıdır? hususunu ele alacağız. Bütün çağdaş hukuk sistemlerinde şahitlik, Usul Hukuku çerçevesinde ele alınmıştır. Mesela şu anda yürürlükte bulunan Hukuk Usûlü Muhakereleri Kanunun'da şahitlik (245-274. maddeleri arasında yer almaktadır) takdir delil olarak düzenlemiştir. Demek ki HUMK'a göre şahitlik, diğer çağdaş hukuk sistemlerinde olduğu gibi istisnalar dışında bütün hukûkî muameleler, bilhassa hukûkî fiiller ve maddî vakialarda ortaya çıkan ihtilaflarda kendisine başvuru olan bir takdiri delildir.

İslâm Hukukçularının çoğunluğu da az sonra izah edeceğimiz nikah akdi dışında hiç bir akidde şahitliği, akdin bir sıhhat şartı olarak kabul etmemişlerdir (3). Bu hukukçularla aynı görüşü paylaşan Maturidî, Bakara suresinin 282. ayetinde yer alan «Ey inananlar, birbirinizle belirli bir süre için borçlandığınızda..... erkeklerden iki şahit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa şahitlerden razı olacağınız bir erkek-biri unuttuğunda ona hatırlatacak iki kadın olabilir.....» kısmını tefsir ederken buradaki «şahit tutun» emrinin vucub değil, nedb ifade edeceğini belirtmiştir. Demek ki, mezkur ayeti arz edilen şekilde anlayan Maturidî'ye göre akidlerde şahit getirme zorunluluğu yoktur. O'na göre alım-satım akidinde şahitlik, akdin bir unsuru olmayıp, kötü niyetli tarafın ileride söyleyebileceği yalanı önlemekte kendisine müracaat edilen bir isbat vasıtasıdır (4). Şu halde gerek Maturidî, gerekse diğer İslâm Hukukçularının çoğunluğu şahitliği akdin bir unsuru olarak görmemişlerdir. Bunlara göre akidlerde şahitlik, ihtilafın ortaya çıkmasını önleyici bir emniyet süpabı, taraflar arasında akdin konusu ve şartlarında ihtilaf meydana gelince de taraflarca kullanılacak bir delil olarak kabul edilmiştir.

3. Bu konuda bilgi için Bkz : Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, II/252; Bilmen Ö, *Nasuhî*, a.g.e., VI/18.

Zahiriler ile İbn Cerir et-Taberî ise akidlerde şahit getirmenin zaruret olduğunu kabul etmişlerdir. Bu konuda bilgi için Bkz: İzn Hazm, *Muhallâ*, VIII/344; Taberî, *Camîu'l Beyan*, VII/21.

4. Maturidî, *Te'vilâtü ehli's-Sünne*, 651-652.

2. EVLİLİĞİN HUKUKİ MAHİYETİ

Evlenme akdindeki şahitliğin durumunu daha iyi anlayabilmek için evlenmenin hukukî mahiyeti hakkındaki bilgi vermenin yararlı olacağı inancındayız. Bu konuda üç temel görüş vardır.

a. Evlenmeyi Bir Müessese Olarak Açıklayan Görüş

Bu görüşe göre evlenmenin kurulabilmesi için bir teşebbüs fikrinin gerçekleşmesinin sağlanacağı organize ile bu fikir etrafında bir elbirliği ve devamlılık lazımdır. Bu teoriye göre evlilik de aynı şartları taşıdığı için bir müessese olarak kabul edilmelidir. (5).

b. Evlenmeyi Bir Şart-Tasarruf Olarak Kabul Eden Görüş

Hukukî işlemlerin bir türünü teşkil eden şart-tasarruflarda muamelenin bütün hükümleri genel ve objektif kurallara göre önceden belirlenmiştir. Bu kuralların devlet tarafından önceden emredici kurallarla tesbit ve tayin edilmesinin sebebi ise, yapılacak olan hukukî muamelelerin cemiyet hayatında çok önemli bir yer arzetmiş olmasındandır. Şart-Tasarruf işlemlerinde tarafların iradesinin rolü vardır. Ancak bu sınırlıdır. Buradaki iradenin rolü tarafları daha önceden esasları tesbit edilmiş statüye sokmaktan öteye geçemez. Taraflar iradelerini izhar edip bir kere bu statüye girince, artık onun hiç bir şeyini değiştiremezler.

Malum olduğu üzere evlenme tasarrufunda da erkek ve kadınlar evlenmek istediklerini yetkili memur önünde beyan ederler ve rızalarının hükmü bundan öteye geçmez. Ancak bu şekilde iradelerini beyan eden taraflar, herkes için aynı olan genel ve objektif bir hukukî rejim altına girerler. İşte böylece eşler yepyeni bir hukukî statüye girdiklerinden evlenme bir akid değil, bir şahsın memuriyete girmesi, öğrencinin okula kaydolması gibi şart-tasarruftur (6).

c. Evlenmeyi Bir Aile Hukuku Akdi Olarak Kabul Eden Görüş

Bu teoriye göre evlilik, karı-koca olmak isteyen tarafların tam bir hürriyet içinde karşılıklı ve birbirine uygun surette açıkladıkları iradelerdir. Evliliği doğuran ana faktör, beyan edilen bu

5. Veaidedeoğlu, Hıfzı Veldet, *Türk Medenî Hukuku*, s. 51; Feyzoğlu Feyzi Necmeddin, *Aile Hukuku Dersleri*, s. 87.

6. Velidedeoğlu, a.g.e., 52; Feyzoğlu, a.g.e., 88.

karşılıklı iradelerdir. Diğer işlemler ise, esas itibariyle bunların tesbit ve tanzimi ile alakalıdır.

Türk Medenî Kanununda evlenmenin tarifi yapılmamıştır. Ancak Yargıtay'ın 14.6.1965 gün ve 3/13 sayılı içtihadı birleştirme kararında evlenmenin bir akid olduğu ifade edilmiştir (7). Türk hukuk doktrininde de hakim olan görüş bu yöndedir (8).

Başta Maturîdî olmak üzere İslâm hukukçuları da evlenmeyi bir akid olarak kabul etmişlerdir. Mesela çağdaş İslâm hukukçularından Muhammed Ebû Zehra evliliği : «Eşler arasında birlikte yaşamaya ve yardımlaşmaya imkan sağlayan ve her iki tarafta karşılıklı hak ve mükellefiyetler yükleyen bir akiddir» (9) diye tarif etmiştir.

Gerek modern hukukçular, gerekse İslâm hukukçularına göre evlenme, Borçlar Hukukunun temel bölümlerinden birini teşkil eden akidler türünden bir akid olmayıp özel şekil ve hükümlere tabi bir aile hukuku akididir (10).

3. NİKAH AKDİNDE ŞAHİTLİĞİN ROLÜ

Konumuz bakımından burada el alacağımız husus, nikah akidi bakımından şahitliğin fonksiyonu nedir? Diğer bir ifade ile buradaki şahitlik, nikah akidinin sıhhat şartlarından birisimidir yoksa, diğer akidlerde olduğu gibi talî derecede bir şekil şartı olup ihtiyaç halinde kendisine başvurulmuş bir isbat vasıtası mıdır?

Az önce ifade ettiğimiz gibi evlenme, kendisine has özel şart ve hükümleri olan nevi şahsına münhasır bir akiddir. Gerek Türk medenî kanununa, gerekse İslâm hukukçularına göre bu akid icra edilirken iki şahit bulundurma şartı aranmaktadır. Ancak Medenî Kanunun buradaki şahit şartına bakışı ile İslâm hukukçuları arasında farklar vardır. Bu farklılıklardan en önemlisi ise, konumuz açısından kendisini göstermektedir. Medenî Kanunun 108. maddesi ile evlenme anında istenilen iki şahit şartı, bu akid bir unsuru olmadığı gibi, evlenmeye vücut veren esaslı bir şekil şartı

7. Bkz: R.G. 17.5.1965-12069.

8. Bkz: Velidedeoğlu, a.g.e., 51; Schwarz, Aile Hukuku, 54; FeYZoğlu, a.g.e., 89.

9. M. Ebu Zehra, *el-Ahvâliü's-Şahsiyye*, 17; Kâsânî, II/229.

10. FeYZoğlu, 89.

tı dahi kabul edilmemiştir. Türk Medenî Kanununa göre evlenme akdi icra edilirken istenilen şehâdet şartı, talî derecede bir şekil şartıdır. Diğer bir ifade ile evlenme akdi yapılırken iki şahit getirme şartına uyulmaması M.K.nun 123. maddesine göre evlenmenin varlığına ve sıhhatine tesir etmez; yapılan nikah akdi bir şahitle de meydana gelse akid sahih ve muteber olarak vücudu bulmuş olur (11).

Türk Medenî Kanununda evlenme akdindeki şahitliğin huku-ki statüsü ve değeri izah ettiğimiz şekilde olmasına karşılık, Matürîdî'nin de mensubu olduğu Nanefî mezhebine göre şahitlik, bu akdin bir sıhhat şartıdır. Hanefiler, nikah akdinde şahitlik hususundaki görüşlerini bu husustaki hadislere istinat ettirmişlerdir. Nikah akdinde şahit getirmenin gerekli olduğunu ifade eden hadisleri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birisi «nikah ancak şahitlerle olur» (13) mealindeki hadistir. ez-Zeylâî (762/1361) bu hadisin garib olduğunu belirtmiştir (14). Bu konudaki ikinci hadis ise, bir takım lafız farklılıklarını bir kenara bırakacak olursak «nikah ancak veli ve iki âdil şahitle mümkündür» mealindeki hadistir. Bu hadis İbn Abbas (68/687) (15) Ebû Hureyre (57/676) (16) Ebu Musa el-Eş'arî (44/664) (17), İmran (52/672) (18) ve Hz. Aişe (58/677) (19) tarafından rivayet edilmiştir. Cerh ve ta'dil alimlerince İbn Abbas tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Rebî b. Bedr (178/794) (20), Ebû Hureyre tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Süleyman b. Erkam (21), Ebû Musa el-Eş'arî tarafından rivayet edilen hadisin senedindeki Ebû Bilal el-Eş'arî (222/837) (22), İmran b. Husayn (52/672) ta-

11. Feyzoğlu, 154; Ayrıca bu konuda bilgi için Bkz: Velidedeoğlu, 92.

12. Kâsânî, II/252; Bilmen, II/29.

13. Beyhakî, *es-Sününü'l-Kübrâ*, VII/111.

14. Bkz: ez-Zeylâî, *Nasb'r-Raye*, III/167.

16. Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/286.

16. Heysemî, IV/286.

17. Heysemî, IV/286.

18. Dârekutnî, Sünen, III/225; Heysemî, IV/287.

19. Dârekutnî, III/227; Heysemî, IV/286.

20. Rebî b. Bedr'in sika olmadığı için Bkz: İbn Ebî Hatim, 'İlelü'l hadis, I/416; el-Cerh ve't-ta'dil, III/455; Zehebî, Mizanü'l-i'tital, II/38-39; İbn Hacer, Tehzib, III/239-240; Heysemî, IV/286.

21. Süleyman b. Erkam'ın sika olmadığı için Bkz: İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, IV/100-101; Zehebî, II/196; İbn Hacer, a.g.e., IV/168-169; Heysemî, a.g.e., IV/286.

22. Ebû Bilal el-Eş'arî'nin sika olmadığı için Bkz: İbn Ebî Hatim, el-Cerh., IX/350; Zehebî, a.g.e., IV/507; Heysemî, a.g.e., IV/286.

rafından rivayet edilen hadisin senedindeki Abdullah b. Muharrir (23) sika kabul edilmemişlerdir. Hz. Aişe tarafından rivayet edilen hadis ise değişik tariklerden gelmiştir. Senedinde Abdurrahman el-Vakkâsî (24) ve Muhammed b. Yezid b. Sinan ile babasının (25) bulunduğu rivayetler. Bunların hiçbirisi sika olmadıkları için sahih değildirler. İbn Hibban (354/965) söz konusu hadisi Said b. Yahya b. Sadid el-Emevî, Hafs b. Ğıyas, İbn Cüreyc (150/767), Süleyman b. Musa, Zühri, Urve, Hz. Aişe tariki ile Sahih'ine almıştır. Daha sonra bu hadisin değerlendirmesini şöyle yapmıştır: Bu hadis üç kişi hariç diğer tariklerden gelen şekliyle sahih değildir. Bunlar Said b. Yahya el-Emevî'nin Hafs b. Ğıyas'dan, Abdullah b. Abdülvehhab'ın el-Hacebînin (228/843) Halid b. Haris'den, Abdurrahman b. Yunus er-Rakinin İsa b. Yunus'dan rivayet ettiği senedlerdir. Bunun dışında nikah akdinde iki âdil şahid gerekir şeklindeki haberlerin hiçbirisi sahih değildir» (26).

İşte konumuzu teşkil eden İmam Maturidî de, bağlı bulunduğu mezhebin görüşünü paylaşmış ve yukarıdaki hadislere istinad ederek evlenme akdinde iki şahidin bulunmasını, bu akdin bir sıhhat şartı kabul etmiştir. Diğer bir ifade ile İmamımıza göre mezkur akdin vücut bulabilmesi için iki şahidin şehadeti şarttır (27). Biz burada diğer müctehid imamlar gibi Maturidî'nin de İslam Hukuku ile alakalı konularda sünneti delil kabul ettiğini görüyoruz. Diğer bir ifade ile Maturidî'nin de Mecelle'nin 14. maddesinde veciz ifadesini bulan «Mevrid-i nassda içtihada mesağ yoktur» genel prensibine tam anlamıyla bağlı olduğunu müşahede ediyoruz. Ancak bu büyük alimimiz de diğer Hanefi müctehidler gibi bir konuda kendi şartlarına uygun sahih hadis bulamadığı vakit içtihada başvurmuştur (28). Maturidî'ye göre evlende akdinde şahitliğin aranmasının amacı, damad adayı ile gelin adayını zina töhmetinden kurtarmaktır (29). Gerek Maturidî gerekse nikahta şe-

23. Abdullah b. Muharrir'in sika olmadığı için Bkz: Dârekutnî, a.g.e., III/225; Zehebî, a.g.e., II/500-501; İbn Hacer, a.g.e., V/389-390; Heysemî, a.g.e., IV/287.
24. Abdurrahman el-Vakkâsî'nin sika olmadığına Bkz: İbn Ebî Hatim, el-Cerh, VI/157; Zehebî, Mizan, III/43-44; İbn Hacer, a.g.e., VII/133-134; Heysemî, a.g.e., IV/286.
25. Muhammed b. Yezid b. Sinan'ın sika olmadığına Bkz: İbn Ebî Hatim, el-Cerh., VIII/128-129; Dârekutnî, a.g.e., III/227; Zehebî, a.g.e., IV/69; İbn Hacer, a.g.e., IX/524-525.
26. Bkz: Zeyla'i, a.g.e., III/167.
27. Maturidî, a.g.e., 652.
28. Maturidî, 652 vd.
29. Maturidî, 652.

hadetin sıhhat şartı olduğunu kabul eden diğer islâm hukukçuları, şayet bu akid icra edilirken iki şahit bulunmazsa bazı durumlarda eş olacak kişiler evlenmişler midir, yoksa zina mı ediyorlar pek belli olmaz. Bu şüpheyi önlemek için söz konusu akdin icra edildiğini üçüncü kişilere duyurmak gerekmektedir. Bunun da en sağlam ve güvenilir yolu, akdin yapıldığını her yerde ve her zaman şahitlik yapabilecek en az iki kişinin tanıklık etmesidir, demişlerdir (30).

Başta İmam Maturidî olmak üzere Hanefi mezhebi hukukçuları arzedildiği şekilde düşünmelerine karşılık nikah akdinde Mâlikiler şahitlik şart değil, düğünün ilan edilmesi yeterlidir, demişlerdir (31). Onun nikah akdinde şahide gerek yok, ilan yeterlidir, derken güttüğü amaç, tarafları zina suçlamasından kurtarmaktır. İmam Mâlik'e göre zina gizli, evlenme alenî olur. Nitekim Rasulullah da bu yüzden nikahın gizli olmasını yasaglayarak «nikahı ilan ediniz» (32) buyurmuştur (33). Dikkat edilecek olursa Hanefilerin şahitlik nikahın sıhhat şartıdır derken güttükleri amaç ile Malikiler evlenme akdinin ilan edilmesi yeterlidir, şahide gerek yoktur şeklindeki görüşlerinin gayesi aynıdır. Her iki ekolün de güttüğü gaye nikah akdinin vuku bulduğunu üçüncü kişilere duyurarak tarafları zina töhmetinden kurtarmaktır.

SONUÇ : Malum olduğu üzere, evlenme bütün toplumlarda meşru sayılırken nikahsız olarak bir kadınla bir erkeğin birleşmesi Hak dinler tarafından yasaklandığı gibi, bir çok devletin kanunlarınınca suç sayılmış ve ahlak dışı davranış kabul edilmiştir. Ayrıca doğan çocukların nesebi, velayeti ve eşlerin birbirlerine mirasçı olmaları gibi bir çok alanlarda nikah akdinin hemen her hukuk sisteminde yegane faktör olduğu nazarı dikkate alınırsa her halde bu akdin önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Gerek Türk Medenî Hukuku, gerekse İslâm hukukçuları böyle önemli bir akdin, sağlıklı ve her türlü şâibeden uzak bir şekilde yapılması için diğer akidlerde aramadıkları bir takım temel ve şekil şartlarını bu akidde aramışlardır. Her iki hukuk sistemi de nikah akdinin kapalı kapılar ardında değil, şahitler veya ilan suretiyle herkese açık bir tarzda yapılmasını öngörmüştür.

30. Maturidî, a.g.e., 652; Kâsânî, a.g.e., II/252-253; Serahsî, a.g.e., XVI/150.

31. Kâsânî, a.g.e., II/252-253.

32. Tirmizî, Sünen, III/3981399; İbn Mace, Sünen, I/611; Nesâî, Sünen, VI/127; İbn Hanbel, Müsned, IV/5; Ayrıca kritiği için Bkz: Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, I/145.

33. Kâsânî, a.g.e., II/252.

Anlatılanların ışığı altında netice olarak diyebiliriz ki İslam hukukçularının tamamı evlenmenin vücud bulması için, nikah akdinin yapılmasını ve bunun üçüncü kişilere şahitler veya ilan yoluyla duyurulmasını kabul etmişlerdir. Ayrıca biz burada İmam Maturidî ve diğer İslâm hukukçularının beşerî ve akdî münasebetlerde akılcı ve isabetli çözümler getirdiklerini söylersek kadirşinaslık etmiş olduğumuz inancındayız.

BİBLİYOGRAFYA

1. Aclunî, İsmail b. Muhammed (1162/1748) **Keşfü'l Hafâ ve müzilü'l-İlbas ammeştetra mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs** (I-II) Beyrut, 1351/1932.
2. Âsım Efendi, Kamus Tercümesi (I-IV), İstanbul, 1305/1887.
3. Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin (458/1065) **es-Sünenü'l- Kübrâ** (I-X), Haydarabad, 1377/1958.
4. Bilmen Ömer Nasuhi, **Hukuku İslâmiyye ve Istilahat-ı fıkhiyye kamusu**, İstanbul, 1967.
5. ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer ed-Darekutnî **Sünenü'd-Dârekutnî** (I-IV), Medine, 1386/1966.
6. Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin Aile Hukuku Dersleri, İstanbul, 1971.
7. Heysemî, Nureddin Ali b. Ebi Bekr (807/1404) **Mecmuau'z Zevaid ve menbau'l-fevaid** (I-VIII), Beyrut, 1402/1982.
8. İbn Ebî Hatim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim (327/939) **'İlelü'l-hadis** (I-II), Kahire, 1343/1924. **el-Cerh ve't-Ta'dil** (I-IX) Beyrut, 1371/1952.
9. İbn Hacer el-Askalanî, Şihâbuddin Ahmed b. Ali (852/1448) **Tehzibü't-tehzib** (I-XII), Haydarabad, 1325/1907.
10. İbn Hanbel, Ahmed 241/855) **el-Müsned** (I-VI), Beyrut, 1389/1969.
11. İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zahirî (456/1064). **el-Muhalla** (I-XI), Mısır, 1347-1352/1928-1933.
12. İbn Mâce, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (275/888) **Sünen**, Mısır, 1373/1954.
13. Kâsânî, Ebu Bekir b. Mes'ud (587/1191) **Bedâ'ü's-sanaf** (I-VII), Beyrut, 1402/1982.
14. Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usûlü**, 1968.
15. Maturidî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed (333/944) **Te'vilâtü ehli's-sünne**, Bağdad, 1404/1983.
16. Muhammed Ebu Zehra **el-Ahvâlü's-Şahsiyye**, 1950.
17. Nesâî, Ebu Abdirrahman b. Şuayb (303/915) **Sünen**, (I-VIII), Mısır, 1383
18. et-Taberî, Muhammed b. Cerir (310/922) **Camiu'l-Beyan an te'vili âyi'l-Kur'an**, Mısır, 1373/1954.
19. et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (279/892) **Sünenü't-Tirmizî** (I-IV), Beyrut, ts.
20. Velidedeoğlu, Hıfzı Velled **Türk Medenî Hukuku** İstanbul, 1965.
21. ez-Zehabî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347) **Mizanü'l-İtidal fi nakdi'r-rical** (I-IV), Mısır, 1962.
22. ev-Zeyla'î, Celâluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf (762/1361) **Nasbu'r-râye li ahâdisi'l-hidaye** (I-IV) Kahire, 1938.
23. el-Azimâbâdî, Muhammed Şemsü'l Hakk **et-Ta'liku'l-muğni ale'd-Dârekutnî** (I-IV) Medine, 1386/1966.